

ΜΕ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

Γυμνάσιο Καρυώτισσας 27/02/2003
 Πέτσας Νικόλαος Φιλολόγος
 Ροΐδου Ευγενία Βιολόγος, Υπ/νη Βιβλιοθήκης

Εδώ και μερικούς μήνες μια νέα παγκόσμια σύρραξη χτυπάει την πόρτα μας!
 Ο νέος αυτός πόλεμος όλο αναβάλλεται, αλλά δε ματαιώνεται.
 Θα γίνει; Θα τον αποφύγουμε; Θα διευθετηθεί το πρόβλημα με ειρηνικό τρόπο; Είναι ερωτήματα που μας απασχολούν καθημερινά.
 Στις 3/3/03 σε όλο τον κόσμο θα γίνουν αφιερώματα στο αντιπολεμικό έργο του Αριστοφάνη. Καλλιτέχνες, μαθητές, φοιτητές, πανεπιστήμια, θίασοι, σύλλογοι, απλές παρέες θα ενώσουν τις φωνές τους ενάντια στον πόλεμο με τη βοήθεια των λόγων του μεγάλου ποιητή.
 Ας βάλουμε κι εμείς το λιθαράκι μας...

Ο Αριστοφάνης έζησε από το δεύτερο μισό του 5ου π.χ. αιώνα έως και τις δύο πρώτες δεκαετίες του 4ου. Την εποχή εκείνη βρέθηκε στο καμίνι του τρομερού Πελοποννησιακού πολέμου (431-404 π.χ.), της στρατιωτικής αναμέτρησης μεταξύ των Αθηναίων και των συμμάχων τους από τη μια και των Σπαρτιατών και των συμμάχων τους από την άλλη. Ενός πολέμου που αποδιοργάνωσε, σύντριψε, εξαφάνισε πολιτείες και πολιτικά συστήματα, που πυροδότησε τα μίσση και μετέτρεψε ανθρώπινα όντα σε άγρια, αδίστακτα θηρία. Δικαιολογημένα, λοιπόν, στρέφεται εναντίον αυτού του πολέμου και πλέκει, με θαυμαστή λυρικήτητα, το εγκώμιο της Ειρήνης.
 Το ειρηνόφιλό του πνεύμα, που αποτελεί στους δύσκολους καιρούς μας καυτή επικαιρότητα, διαποτίζει σχεδόν όλο το έργο του έως και τους «Βατράχους» (405 π.χ.) και εκδηλώνεται έντονα στους «Αχαρνείς» (425 π.χ.), στην «Ειρήνη» (421 π.χ.) και στη «Λυσιστράτη» (411 π.χ.)

Στους «Αχαρνείς» ο Αθηναίος γεωργός Δικαιοπόλης (αυτός που η στάση του απέναντι στην πόλη είναι δίκαιη) κάνει μια δική του, χωριστή, ειρήνη με τους Σπαρτιάτες με μεσολαβητή τον Αμφίθεο (αυτός που κι από τους δυο γονείς του έχει Θεϊκή καταγωγή). Όταν ο Αμφίθεος επιστρέφει από τη Σπάρτη, προσφέρει στο Δικαιοπόλη τρία είδη ειρήνης, μια πενταετή, μια δεκαετή και μια τριακονταετή. Στο σημείο αυτό ο Αριστοφάνης παίζει με τη διπλή σημασία της λέξης *σπονδαί*, η οποία μπορεί να σημαίνει τόσο «κρασί» ή «σπονδή κρασιού», όπως συνηθιζόταν για επισφράγιση μιας συνθήκης, όσο και «ειρήνη» (στ. 187-198) :

ΑΜΦΙΘΕΟΣ	<i>Την φέρνω, τριών ειδών, πάρε όποια θέλεις. Πεντάχρονη είναι αυτή δοκίμασέ τη.</i>
ΔΙΚΑΙΟΠΟΛΗΣ	<i>Πουφ!</i>
ΑΜΦΙΘΕΟΣ	<i>Πως τη βρίσκεις;</i>
ΔΙΚΑΙΟΠΟΛΗΣ	<i>Τούτη δε μ' αρέσει. Βρωμάει κατράμι, αρμάτωμα του στόλου.</i>
ΑΜΦΙΘΕΟΣ	<i>Δεκάχρονη ειν' αυτή, για πιες λιγάκι.</i>
ΔΙΚΑΙΟΠΟΛΗΣ	<i>Κι αυτή μυρίζει αποστολές, ξινίλες, αργές διαπραγματεύσεις με συμμάχους.</i>
ΑΜΦΙΘΕΟΣ	<i>Μα τότε πάρε αυτή : συνθήκη ειρήνης σε πέλαο και στεριά για τριάντα χρόνια.</i>
ΔΙΚΑΙΟΠΟΛΗΣ	<i>Ω, αυτή μοσχοβολά αμβροσία και νέκταρ! Σαν τη γευτείς, σου λέει «τρέχα όπου θέλεις», κι όχι «κάμε προμήθεια για τρεις μέρες». Σ' αυτήν λέω «ναι», φιλιώνομαι, την πίνω.</i>

Όταν ανέβηκε στη σκηνή η «Ειρήνη», το 421 π.χ., όλοι γνώριζαν ότι οι αντιμαχόμενες πλευρές θα οδηγούνταν σε συμβιβασμό. Η κωμωδία αυτή είναι ένα εορταστικό έργο, το οποίο χαιρετίζει την επικείμενη περίοδο ειρήνης.

Ο Αθηναίος γεωργός με το όνομα Τρυγαίος (τρυγητής, αυτός που τρυγάει τ' αμπέλια) αγανάκτησε με τον πόλεμο που μαινόταν στην Ελλάδα και επιθυμεί να επισκεφθεί το Δία, τον ανώτατο των Θεών, για να επιτύχει τον τερματισμό του πολέμου και να επαναφέρει την

ομώνυμη θεότητα της ειρήνης στη γη. Παίζει κι εδώ ο ποιητής με τη διπλή σημασία του όρου *ειρήνη*, που μπορεί να σημαίνει τόσο την προσωποποίηση της θεότητας, όσο και την αφηρημένη έννοια της ειρήνης. Ο Τρυγαίος ταξιδεύει πάνω σ' ένα σκαθάρι, αλλά όταν φθάνει στον ουρανό, βρίσκει μόνο τον Ερμή, οι υπόλοιποι θεοί, επειδή αποστρέφονταν τις πολεμικές ιαχές που ακούγονταν από την Ελλάδα, μετανάστευσαν και άφησαν ελεύθερο το πεδίο για τον Πόλεμο και τον βοηθό του τον *Κυδοιμό* (τον αχό της μάχης). Αυτοί οι δυο φυλάκισαν τη θεότητα της ειρήνης σε μια σπηλιά και προς το παρόν ασχολούνταν με το κοπάνισμα των ελληνικών πόλεων σ' ένα τεράστιο γουδί. Μόνο που τους λείπει το γουδοχέρι, γιατί τα δυο «γουδοχέρια» του πολέμου, ο Κλέων και ο Βρασίδας, «χάθηκαν» στη Θράκη. Ενώ λοιπόν ο Πόλεμος μπαίνει στο σπίτι για να κατασκευάσει ένα άλλο γουδοχέρι, ο Τρυγαίος εκμεταλλεύεται την ευκαιρία και καλεί βοήθεια (στ. 292-300) :

ΤΡΥΓΑΙΟΣ

*Έλληνες! Τώρα είναι ώρα, από μπελάδες και
μάχες γλιτωμένοι, ν' ανασύρουμε την
κοσμαγάπητη έξω την Ειρήνη, πριν μπει στη μέση
κι άλλο γουδοχέρι.
Ξώμαχοι εσείς, εμπόροι και μαστόροι και
δουλευταδες, μέτοικοι και ξένοι και νησιώτες, εδώ
οι λαοί τρέξτε όλοι με σκοινιά, λοστούς και τσάπες,
γρήγορα, κι ήρθε η στιγμή του αγαθού δαιμονίου
να γετούμε το κρασί.*

Σε άλλο σημείο (στ.986- 999) παρακαλεί τη Θεά να έρθει κοντά στους ανθρώπους

*Θεά, γενναιόδωρα, ολάκερη πρέπει σ' εμάς να
δοθείς, τους πιστούς σου εραστές, που για σε
δοκιμάσαμε πίκρες πολλές δεκατρία τώρα χρόνια.
Λύσε μάχες κι αντάρες πολέμου, που εμείς να σε
κράζουμε πια Λυσιμάχη.
Υποψίες λεπτεπίλεπτες, που είν' αφορμή να
φλυαρούμε αμοιβαία χωρίς τελειωμό, έλα, Ειρήνη,
και κόψ' τες.
Κι εμάς όλους τους Έλληνες πάλι εξαρχής με
φιλίας να μας σμίξεις χυλό και συμπάθειας να
στάξεις σταλιές απαλές στη στρυφνάδα του νου.*

Η «Λυσιστράτη» παρουσιάστηκε το 411 π.χ., σε μια κρίσιμη περίοδο, που μετά από ένα σύντομο διάστημα ολιγαρχικού πολιτεύματος επικράτησε και πάλι η δημοκρατία. Η πλοκή της κωμωδίας βασίζεται στην «κριτική» ότι αποκλειστικά οι άνδρες φέρουν την πολιτική ευθύνη για την ολέθρια κατάσταση της πόλης. Με την ανοησία τους κατέστρεψαν την Αθήνα μέσα σε 20 χρόνια πολέμου. Για να επανορθώσουν τη συμφορά αυτή, οι γυναίκες ολόκληρης της Ελλάδας, τις οποίες συγκαλεί η Αθηναία Λυσιστράτη (αυτή που διαλύει το στρατό) αποφασίζουν την εγκατάλειψη της συζυγικής κλίνης και την αποχή από τα συζυγικά τους «καθήκοντα», μέχρις ότου να συνεντίσουν τους άνδρες τους.

Το παράπονο της Λυσιστράτης είναι παράπονο που θα είχε η κάθε γυναίκα, κάθε εποχής (στ.492-520) :

ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΗ

*Στην αρχή του πολέμου, τον πρώτο καιρό, υπομέναμε εμείς οι γυναίκες
όλα κείνα που κάνατε οι άνδρες εσείς, η γυναίκεια συγκράτηση, βλέπεις
και δε βγάζαμε άχνα, ούτ' αφήνατε δα, τα στραβά σας τα βλέπαμε ωστόσο.
Κι αν εμέναμε πάντα στο σπίτι κλειστές, τις δικές σας μαθαίναμε πράξεις
και συχνά τις κακές σας ακούαμε βουλές για ζητήματα τόσο σπουδαία.
Κι αν ο πόνος μας έτσουζε μέσα βαθιά, με το γέλιο ρωτούσαμε πάντα:
«Στου λαού τη συνέλευση σήμερα, πες, σαν τι απόφαση, λάβατε, αντρούλη;
δε θα κάμετε ειρήνης συνθήκη;» - Κι αυτός μας απάνταγε: «Εσέ τι σε νοιάζει;*

δε σωπαίνεις καλύτερα;» - Σώπαινα εγώ.

ΠΡΟΒΟΥΛΟΣ

Αν δε σώπαινες, βέβαια τις έτρωγες.

ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΗ

Εγώ, μια φορά δε μιλούσα καθόλου

Κάπου κάπου μια απόφαση εσάς των αντρών πιο χειρότερη ερχόταν στ' αυτιά μας, και ρωτούσαμε: « Πώς με μια τόση αμυαλιά το ενεργήσατε τούτο, καλέ μου;» Με λοξή τότε εκείνος με κοίταε ματιά κι έτσι μού 'λεγε: « Σύρε να γνέσεις, ειδημή θα θρηνήσεις, να ξέρεις πολύ. Για τον πόλεμο γνοιάζονται οι άντρες»

Λίγο πιο κάτω εξηγεί στον Πρόβουλο πώς μπορεί κανείς να λύσει τους διπλωματικούς και πολιτικούς γρίφους ενεργώντας όπως οι γυναίκες, όταν γνέθουν το μαλλί (στ.574-590) :

ΠΡΟΒΟΥΛΟΣ

Μα ζητήματα τόσα πολλά και πολύ μπερδεμένα, σε διάφορες χώρες, να ξεμπλέξετε πώς θα μπορέσετε εσείς;

ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΗ

Ευκολότατα.

ΠΡΟΒΟΥΛΟΣ

Πώς ; δείξε μού το

ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΗ

Μπερδεμένο σαν είναι το γνέμα, έτσι δα δεν το πιάνουμ' εμείς οι γυναίκες Με τα' αδράχτι, και στρίβοντας κάτω, μια δω και μια κει, δεν το πάμε σε τάξη; Με τον ίδιο τον τρόπο, τον πόλεμο αυτόν, φτάνει εσείς να μη γίνετε εμπόδιο, αντιπροσώπους στέλνοντας γύρω, μια δω και μια κει, τον τελειώνουμε αμέσως

ΠΡΟΒΟΥΛΟΣ

Τι; Μ' αδράχτια, με γνέματα εσείς και μαλλιά, πράματα έτσι σπουδαία και μεγάλα Θα νετάρετε λέτε; Για κοίτα αμυαλιά!

ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΗ

Μα κι εσείς λίγη αν είχατε γνώση,

θα βολεύατε κάθε του κράτους δουλειά σα μαλλιά που οι γυναίκες τα γνέθουν

ΠΡΟΒΟΥΛΟΣ

Μπα, για 'ξήγα μου πώς;

ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΗ

Όπως πλένουμ' εμείς στο θερμό τα μαλλιά των προβάτων, έτσι θα 'πρεπε κάθε του κράτους βρομιά να ξεπλύνετ' εσείς, κοπανώντας ξαπλωτούς τους κακούς να τους πάτε μακριά, να πετάξετε αγκάθια, τριβόλια, όσοι παν μουλωχτοί, σε κουβάρια σμιχτοί, για να πάρουν αξιώματα, πάνω στο λανάρι σκληρά να τους σκίσειτ' εσείς, να μαδηήσετε κάθε κεφάλι, το ξασμένο μαλλί μιας φιλίας γενικής σε πανέρι να μάσετε, κι όλους να τους σμίξετ' εκεί, και τους μέτοικους, κι αν απ' τους ξένους κανείς είναι φίλος, αλλά και αν στο δημόσιο κανένας χρωστά, να τους σμίξετε μέσα και τούτους. Σ' όποια πόλη του κόσμου –ναι, μα το θεό- βρίσκονται άποικοι τούτης της χώρας να το νιώσετε πρέπει καλά πως για μας είναι απόμαλλα σκόρπια ένα γύρο, να τα πάρετε θα 'πρεπε αυτά με στοργή, να τα φέρετε εδώ στην πατρίδα, να φροντίσετε πρώτα να γίνουν σωροί, μια μεγάλη κατόπι τουλούπτα απ' αυτά να φτιαχτεί, κι από τούτη, στερνά, να υφαθεί για το δήμο μια κάπτα.

ΠΡΟΒΟΥΛΟΣ

Υποφέρεται, αλήθεια, ν' ακούς να μιλούν για τουλούπτες και κόπανους τούτες Που δεν έλεβαν μέρος στον πόλεμο καν;

ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΗ

Το διπλό το περσότερο μέρος το σηκώνουμε εμείς, θεοκατάρτε, εμείς. Σ' εκστρατείες, βαριά αρματωμένους, προβαδίσαμε γιούς που γεννήσαμε...

Το ιδανικό της ζωής χωρίς πολέμους, με την εφαρμογή στις διεθνείς σχέσεις των γενικά αναγνωρισμένων αρχών της δικαιοσύνης, ανάγεται σε πολύ αρχαίους χρόνους. Μια διαρκής ειρήνη υπήρξε σε όλες τις εποχές το όνειρο όλων των ανθρώπων. Τα αγαθά που προσφέρει σε όλους την καθιστούν την πολυτιμότερη κατάκτηση.

Υποχρέωση όλων είναι η διαφύλαξη της ειρήνης με την ανάπτυξη των σχέσεων με τους άλλους λαούς πάνω στην αρχή της αμοιβαιότητας και του αλληλοσεβασμού. Η συνύπαρξη με τους άλλους και η συνεργασία είναι εφικτή, αν τηρούνται και από τις δύο πλευρές οι ανειλημμένες υποχρεώσεις. Τα προβλήματα που είναι φυσικό να ανακύπτουν μπορούν να βρουν τη λύση τους με τον καλόπιστο διάλογο και την κατανόηση, φτάνει να υπάρχει ειλικρινής διάθεση για συμφιλίωση. Πάντα είναι δυνατός ένας διακανονισμός των σχέσεων ανάμεσα στα κράτη προς το συμφέρον της ειρήνης.

Ας κρατήσουμε μόνο τούτο στο μυαλό και στη ψυχή μας, πως **στον πόλεμο δεν υπάρχουν νικητές και ηττημένοι, μετρούμε μόνο θύματα, κατεστραμμένες οικογένειες και ερείπια.**

Γυμνάσιο Καρυώτισσας 27/02/2003

Φιλολογική Επιμέλεια : Πέτσας Νικόλαος ΠΕ02
 Φιλολόγος
 Συντονισμός-Οργάνωση : Ροΐδου Ευγενία ΠΕ04
 Βιολόγος, Υπ/νη Βιβλιοθήκης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Dover K.J., *Η κωμωδία του Αριστοφάνη*, Μετ. Φ. Κακριδής, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1997
- Zimmermann B., *Η αρχαία ελληνική κωμωδία*, εκδ. Δ.Ν. Παπαδήμα, Αθήνα 2002
- Ευελπίδης Χρ., *Ο Αριστοφάνης και η εποχή του*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 1962
- Μπούρας Ν.Γ., *Αριστοφάνης και Αθήνα*, εκδ. Κολλεγίου Αθηνών, Αθήνα 1986
- Λαμψίδης Γ., *Αριστοφάνης η άλλη όψη*, Αθήνα 1985
- Οι κωμωδίες του Αριστοφάνη*, μετ. Θρ. Σταύρου, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα χ. χ.

Το παραπάνω κείμενο θα παρουσιαστεί στους μαθητές και καθηγητές του Γυμνασίου Καρυώτισσας στις 3/3/03, με αφορμή την προτροπή για δράση ενάντια στον πόλεμο από το δίκτυο για το θέατρο στην εκπαίδευση.

Στην απόδοση των επιλεγμένων αποσπασμάτων από τις κωμωδίες του Αριστοφάνη συμμετέχουν οι μαθητές Γιώργος Στεργίου (Γ2), Θεολόγος Ξενάκης (Β2) και η μαθήτρια Χριστίνα Σουφχάρα (Γ2).